

Epilog

RESPEKT PRO NOVOU SKUTEČNOST

Michal Černík

Důvodem svolání mimořádného sjezdu je především nová skutečnost, v níž se konečně přestal přezírat názor lidí, v níž se skončilo s diskriminováním a kriminalizací těch, kteří uvažují jinak, společnost se radikálně proměnila, lidé hledají vlastní identitu. Hledají ji i spisovatelé, začínají se sdružovat podle příbuznosti názorů a postojů, v pravém slova smyslu strhávají náhubek jednomyslnosti.

Před týdnem více než 100 členů našeho Svazu prohlásilo v dopise, že výbor SČS je nekompetentní nadále zastupovat spisovatelskou frontu, že hovoří pouze sám za sebe a nemá proto důvěru členstva, a žádalo svolání mimořádného sjezdu.

Rovněž se sešla skupina nezávislých spisovatelů, která konstatovala, že oficiální Svaz ztratil právo hovořit za většinu českých spisovatelů a měl by být nahrazen novým, demokratickým sdružením.

S jinou iniciativou přišli spisovatelé, kteří nejsou organizováni v KSČ, a založili Klub spisovatelů-nestraníků. Vyšli s požadavkem neprodleného svolání všech českých spisovatelů, a to i těch, kteří nejsou členy našeho Svazu.

Vzniklo občanské fórum spisovatelů, náš Svaz i spisovatelé jakožto stav se atomizují.

28. listopadu výbor SČS tuto situaci posoudil, odstoupilo předsednictvo, výbor se rozhodl neprodleně svolat mimořádný sjezd, na němž složí své funkce a tajným hlasováním bude zvolen nový výbor a předseda, bude nově definováno společenské postavení našeho Svazu na široké demokratické platformě a budou nastíněny základní programové teze.

Epilog

V neděli 3. prosince jsem byl pozván do Realistického divadla, kde byli přítomni všichni spisovatelé, tedy i členové našeho Svazu. Na tomto setkání byla ustavena Obec spisovatelů. Diskuse v Realistickém divadle byla bouřlivá, padaly tu různé návrhy. Například Ivan Kříž navrhl zřízení očištné komise, před kterou by měli být postaveni Jan Kozák, Pavel Bojar, Jan Pilař, Hana Hrzalová, Ivan Skála, Oldřich Rafaj, Vítězslav Ržounek, Miroslav Müller, a jejich činnost označil za trestnou. Po diskusích byl tento návrh zamítnut s tím, že se nelze snižovat na opakování stejných přístupů jako v minulosti. Ivan Kříž rovněž přišel s návrhem, že budova na Národní třídě nesmí být vyhnívárnou a je nutné už ve středu, tedy zítra, převzít sekretariát na Národní třídě. Dále se tu ozývaly hlasy jako: Svaz musí být zničen; Svaz je mrtvola; Svaz se musí zrušit; Svaz se zrušil už sám. Nejvíce mne překvapovalo, že takovéto hlasy zaznívaly i od členů našeho Svazu V. Erbena, S. Váchy, R. Ráže a jiných. Chci je všechny ujistit, že vedení sekretariátu, tedy tajemníci a já, končí zaměstnanecký poměr ve Svazu českých spisovatelů. Také se tu diskutovalo o rozdělení majetku Svazu, který, pokud to nevíte, nemáme; dokonce platíme za pronájem místností v budově Svazu. Co by však znamenalo zrušení Svazu? Byla by ohrožena existence časopisů Kmen, Literární měsíčník a Iniciály, neboť zánikem vydavatele SČS by končily i smlouvy s tiskárnami a pronájmy redakčních místností. Navíc by MK ČSR provedlo delimitaci finančních prostředků; dotace na LM a Iniciály činí celkem na 2 500 000 korun. Dále by ztratilo práci 24 administrativních a hospodářských pracovníků SČS, vesměs lidí s profesionální zkušeností. Zrušení našeho Svazu bych považoval za nejhrubší chybu, která by se nám všem velmi rychle vymstila. Přestali bychom být partnery pro kohokoliv – a tohoto práva se přece nezřekneme. Je pravda, že je Svaz zdiskreditován politikou minulých let. Ale ptám se, proč to mnozí s hrdinskou vehemencí zjišťují až nyní? Za takovou odvahu bych se teď styděl. Je snadné zbořit to, co bylo vybudováno, ale mnohem těžší by bylo vše znovu vzkřísit. Uvažujme realisticky. Pravdy emocí mají krátký život, situace se vykryštalizuje a patrně budou existovat svazy dva. Nechť se vedení obou spisovatelských svazů posadí ke stolu a jednájí spolu, o paritě ve výboru ČLF, o podílu na financích, o tvůrčích domovech, o nakladatelství ČS, nechť hledají optimální varianty třeba střechní organizace pro oba svazy, nechť hledají způsoby vzájemného fúzování s cílem jediné organizace, ať už se bude nazývat svaz, obec nebo syndikát.

SČS vítá ustavení Obce spisovatelů, podporuje její registraci, protože její cíle jsou i našimi cíli, spojuje nás krásná věc, a tou je literatura. Vítáme i rehabilitaci spisovatelů po roce 1948 a 1969, návrat spisovatelů z emigrace domů. Odmítáme však pogromistickou kampaň a duchovní

teror vedený proti SČS. Odmítáme, aby někdo jiný veřejně o osudu našeho Svazu rozhodoval za nás a bez nás. Mám tím na mysli třeba včerejší televizní vystoupení pana Oslzlého či rozhlasové vystoupení pana Kořána. Ať členové tohoto Svazu mají alespoň jednou ve své historii možnost demokraticky rozhodnout o svém osudu a osudu své organizace.

V posledním období se proti našemu Svazu vedou útoky v tom smyslu, že SČS zavinil deformace, podílel se na likvidaci spisovatelů, že za jeho období nevznikla žádná díla a že z veřejného života by se měli stáhnout ti, kteří se na těchto deformacích aktivně podíleli. Je třeba zdůraznit, že SČS byl nejvíce postižen ze všech uměleckých svazů restrikcemi v sedmdesátých letech, kdy byla provedena velká selekce spisovatelů a jejich děl, mnozí tvořili v izolaci, jiní v exilu, časopisecká základna se minimalizovala na jediný Literární měsíčník. Manévrovací prostor literatury byl okleštěn, převládala preference děl s ideovým či výchovným vyzněním nad hodnotami uměleckými, došlo k zploštění hodnotových kritérií. Teoretické zkeslení se promítlo ve slovnících, učebnicích literatury, ale i v publikační praxi a v prezentaci literatury u nás i v zahraničí, často se nabízely náhradní hodnoty, a to nakonec vedlo ke ztrátě důvěry v literaturu i v práci našeho Svazu. Zároveň je třeba říci, že i přes tato omezení vznikala v literatuře hodnotná díla, že do literatury znovu vstupovali autoři jako Seifert, Mikulášek, Šotola, Hrabal, Branald, Skácel, Holub, Kříž, Fried, Brukner, Šuleř, Juliš, Ptáčník, Vostrá, Franková atd., že na 90 spisovatelů, na které byla v sedmdesátých letech uvalena politická klatba, bylo přijato za členy SČS. Příliš, příliš dlouho žil náš Svaz z traumatu, že to byli právě spisovatelé, kteří zavinili rok 1968.

Po IV. sjezdu roku 1987 byli do našeho Svazu, a to zpočátku i přes odmítavé postoje, přijati B. Hrabal, J. Šotola, Z. Kriebel, O. Daněk, V. Laciná, M. Holub, A. Branald, I. Kříž, J. Foglar, J. Jobánek, K. Ptáčník, P. Hanuš, J. Brukner, J. Štroblová a další. To však byla hodně opožděná a navíc neúplná náprava.

Po sjezdu jsme vyslovili požadavek na uvolnění tzv. prohibitní literatury, po urgencích ji MK ČSR uvolnilo až v tomto roce. Nechci v této krátké zprávě líčit všechny peripetie například při osamostatňování Kmeňe, při zakládání Iniciál, úmorná a marná jednání k řízení knižní kultury atd., atd. Byl to zápas proti pevnosti byrokracie, nekompetentnosti, pragmatismu a alibismu.

Brzy po svém zvolení předsedou SČS jsem v říjnu v loňském roce předložil výboru návrh řešení nejpalčivějších problémů, které se týkaly spisovatelů tvořících v izolaci, exilové literatury a literatury světónázorově odlišných spisovatelů, jejichž dílo se opomíjelo. Jako prvním ze všech

uměleckých svazů se nám o mnoho měsíců dříve podařilo otevřít dlouho zamlčované problémy a formulovat program, který spočíval v integraci veškeré česky psané literatury v přítomnosti i minulosti. Odtabuizovali jsme jména i díla a dali tak impuls našim předním nakladatelstvím. Do edičních plánů byla zařazena nejvýznačnější humanisticky orientovaná díla světonázorově odlišných spisovatelů a byly zařazeny knihy mnoha dosud nepublikujících autorů. I to však byla opožděná a navíc neúplná náprava. Na jaře tohoto roku došlo k navázání prvních kontaktů s exilovými spisovateli, v září Svaz vyslal delegaci na setkání exilových spisovatelů a intelektuálů do Frankenu v NSR. V březnu t. r. předsednictvo SČSS vyjádřilo podporu znovuoživení činnosti PEN-klubu, v červnu znovuoživení PEN-klubu podpořil i výbor SČS. V říjnu t. r. byly dokončeny analýzy paralelní a exilové literatury, které měly vycházet v Kmeni a Tvorbě. Integrační program veškeré česky psané literatury jsme v dosavadní politické situaci chápali jako dlouhodobý proces, který se opíral o několik základních tezí; nelze diskriminovat spisovatele jen proto, že uvažuje jinak; jedinou prioritou v literatuře musí být priorita kvality; je nutné dojít k objektivizaci literárních hodnot, a to všech tří dosud vedle sebe existujících česky psaných literatur – legální, paralelní a exilové. Konečným cílem integračního procesu měl být celistvý obraz jediné česky psané literatury. Vývoj událostí v těchto dnech náš program uskutečnil a překročil.

Považuji za nutné říci, že jsme při naplňování tohoto programu naráželi na velmi silné konzervativní názory ať ve výboru SČS, či ve styku s nadřízenými. Zdědili jsme chyby kulturní politiky minulých let, kdy se vyslovení pravdy a nesouhlas s ideologickými dogmaty pokládaly za zradu socialistických idejí. Doplatili jsme na příkazovou politiku nekompetentních a pod jejich tlakem jsme hledali reálná východiska a často kompromisy. Tato politika se vymstila stranickému vedení a postihla i náš Svaz. Nechtěli jsme z integračního programu našeho Svazu dělat kampaň z prostých důvodů: je ostudné, že takový stav nastal, že se tvrdošijně udržoval celé roky, aniž by jej kdo chtěl řešit. Že jsme se snažili tyto chyby napravovat, byla naše povinnost, nikoliv zásluha. Ty chyby budou tak jako tak zapsány v osudech mnoha lidí. Bohužel, nové vedení Svazu mělo příliš krátkou dobu na to, aby splatilo tolik zděděných dluhů a znovu si vydobylo prohospodařenou důvěru. Vsadili jsme na trpělivou práci, při níž jsme dělali vše, co bylo v našich silách a moci.

Nyní se musíme dobrat přes rozdílnost názorů k sjednocení hledisek, a to v zásadní otázce budoucí podoby Svazu a nového chápání jeho společenského postavení a činnosti. To ostatně bude nejdůležitější úkol nově zvoleného vedení. Neznamená to, že bychom se teď měli zříkat všeho minulého,

či dokonce se zříkat naší organizace a rušit ji. Je nutné ji přebudovat. Naše budoucnost spočívá v překonání problémů, nikoliv v jejich dramatizování či ulpívání na postojích nesmiřitelnosti. Pro nás všechny to znamená respektovat novou skutečnost a hledat co nejrychleji reálné alternativy. Vyzývám vás, abyste je hledali teď a tady, na půdě Svazu českých spisovatelů.

*Vystoupení na mimořádném sjezdu SČS na Dobříši dne 5. 12. 1989
(Kmen 2 /8/, 1989, č. 49, 7. 12., s. 1)*

GOODBYE SAMIZDAT

Václav Havel

Přesně před dvěma roky jsem psal úvodník do prvního čísla Lidových novin. Hned na začátku jsem se vyznal z našich obav, že je to utopie a že na to nemáme. Kdyby mi byl tehdy někdo řekl, že za dva roky budu psát pár řádek na rozloučenou s érou samizdatových Lidových novin, myslel bych si, že nemá smysl pro humor, když může tak nejapně žertovat. A dnes je to tady: další číslo už vyjde tiskem. Ale nejen to: zcela nemístná byla zřejmě i má obava, že bude trvat dlouho, než nám vyrostou noví Bassové, Peroutkové a Čapkové. V posledních třech týdnech rostou všude kolem nás, i když, pravda, jsou mladí, ale dospívají a moudří každou chvílí. Ale abych nezdržoval: sbohem samizdatové Lidové noviny, sbohem konspirace, sbohem výslechy! Vítejte tiskárno, vítejte noví čtenáři, vítejte svobodo!

(Datováno 13. 12. 1989.

Lidové noviny 2, 1989, č. 12, prosinec, s. 1)